

KAMU DENETÇİLGİ KURUMU TÜRKİYE GİÇİN BİR MARKA OLACAKTIR

Prof. Dr. Hasan Tahsin FENDOĞLU

12 Eylül 2010 tarihinde yapılan halk oylaması ile halkın % 58'i tarafından kabul edilen 26 maddelik Anayasa değişikliği sonucunda Kamu Denetçiliği Kurumunun (ombudsmanlık) kurulması nihayet kesinleşmiştir. Çünkü 2006 yılında yapılan yasa Anayasa Mahkemesince vesayetçi bir anlayışla iptal edilmişti. Bilindięi gibi 28.09.2006 tarih ve 5548 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu Mecliste aynen kabul edilmişti. Ancak, Anayasa Mahkemesi 01.11.2006 tarihli ve 26333 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 27.10.2006 tarihli ve E. 2006/140, K. 2006/33 sayılı Kararıyla, söz konusu Kanunun yürürlüğünü önce durdurmuş, 25.12.2008 günlü ve E. 2006/140, K. 2008/15 sayılı kararı ile de, yasanın tümünü oybirliği ile iptal etmiş ve bu karar, 4 Nisan 2009 tarihinde Resmi Gazete`de yayımlanmıştı. Böylece Türkiye, yasama çalışması olarak 4 yıl, mutfak çalışması olarak 20 yıl boyunca yaptığı bu çalışmanın semeresini nihayet 12 Eylül 2010 tarihinde almış bulunmaktadır.

Türkiye`de ilk kez olarak kurulacak bu kurumu daha yakından tanımak gerekmektedir. Henüz uyum yasası çıkmadığı için, burada kamu denetçiliği kavramı evrensel hukuka göre yorumlanmaktadır.

Ombudsman kelimesi İsveç dilinde delege, avukat, vekil veya bir diğer kişi veya kişiler tarafından o kişi veya kişiler adına hareket etmeye ve onların haklarını korumaya yetkili kılınmış kimseyi ifade etmek için kullanılır. Kurum olarak ise Parlamento tarafından Parlamento`yu temsil etmek üzere seçilmiş kimse veya kimseleri simgelemektedir.

Ombudsman`ın Türkçe karşılığı olarak kamu denetçisi, arabulucu, kamu hakemi, medeni hakların savunucusu, parlamento komiseri gibi kavramlar kullanılmaktadır. Türkiye`de ombudsman yerine gerek Anayasa ve gerekse yasa, kamu denetçisi kavramını kullanılmaktadır. Kamu denetçiliği kavramının ombudsman kavramının karşılığı olup olmadığı doktrinde tartışılmaktadır.

Bu kurum, bazı ülkelerde “**ombudsman**” (İskandinav Ülkeleri, İspanya,Portekiz gibi); bazı ülkelerde ise başka isimlerle anılır; ör. İspanya`da “defensor del pueblo” (**halkın savunucusu**), Avusturya`da “Volksanwalt” (**halk avukatı**), Fransa`da “mé diateur de la ré publique” (**Cumhuriyet arabulucusu**), Fas ve Suudi Arabistan gibi Arap Ülkelerinde “**Vali el Mezalim**” (Mazlumların Valisi) diye isimlendirilir.

Kamu denetçisi ilke itibariyle parlamento tarafından atanan, yönetimin mağdur ettiği bireylerin hiçbir şekilde bağlı olmaksızın yaptıkları şikayetler üzerine harekete geçen, geniş bir soruşturma ve araştırma yetkisi ile donatılmış olan, yapılan haksızlıkları ortaya koymak, takdir yetkisinin kötüye kullanılmasını engellemek, mevzuata saygılı olmayı ve uygun hareket etmeyi temin etmek, hakkaniyet önlemlerini salık vermek ve nihayet kamu hizmetlerinin daha iyi görülmesi için gerekli reformların yapılması önerilerinde bulunmak amaçlarını güden bir kamu görevlisidir.

Kamu denetçiliği, Osmanlı`daki sivil toplum kuruluşu olan Ahilik ile Yargı kurumundan esinlenerek İsveçliler tarafından kurulmuş ve oradan da tüm dünyaya yayılmış olan bir kurumdur.

Bilindięi gibi, tarihimizde “Demirbaş Şarl” olarak tanınan **İsveç Kralı 12. Karl**, Osmanlı-Rus savaşı nedeniyle Padişah III. Ahmet döneminde Osmanlı`ya

sığıdır. Kral, Edirne civarındaki Demirtaş Paşa konağında 5 yıl kadar konuğumuz olur. Bu arada bizden biri olarak benimsenir ve “Demirbaş Defteri”ne kaydedildiği için Demirbaş Şarl diye anılır. (Demirbaş Şarl’ın bir fotoğrafı halen İsveç’in Ankara Büyükelçiliğinde mevcuttur). İşte bu zat, ülkesinde kendisinin yokluğunda baş gösteren yolsuzlukların önlenmesi için kurumlarımızı incelemiş ve 1713 yılında ülkesinde Ombudsmanlık Kurumu’nu kurmuştur.¹ Bu kurumun bir Türk Kurumu olduğunu, İsveçliler de diğer ülke temsilcileri de uluslar arası toplantılarda sürekli dile getirmektedirler. Mesela Avrupa Birliği Ombudsmanı Yunanistanlı Nikiforos, **Fransız** Ombudsmanı Jean Paul Delevoye ve **Gsveç** Parlamento Ombudsmanı gibi zatlar, ombudsmanlığın Osmanlı’daki bir kuruma dayandığını defalarca belirtmişlerdir.

Görevini kötüye kullanma, rüşvet, rant sağlama, hırsızlık, adam kayırmacılık, torpil, bürokratik taassup gibi yolsuzluklar hep kötü yönetimler sonucunda ortaya çıkmaktadır. Ombudsmanlık, iyi yönetim için gerekli görülmektedir. Kötü yönetimin bir ürünü olan yolsuzlukla mücadelede en etkili önlemin ombudsmanlık olduğu kabul edilmektedir. Ombudsmanlık, İsveç’te ilk defa 1713 yılında ülkede yolsuzluğun had safhaya ulaştığı bir dönemde ortaya çıkmıştır. **Gngiltere**’de 1954 yılında Tarım Bakanlığı’ndaki görevlilerin, köylülere ait olan bir araziye hukuk dışı yollardan el koymalarıyla ortaya çıkan skandal, ombudsmanlığın kurulmasında etkili olmuştur.

Kamu denetçisinin aynı zamanda demokrasinin gelişmesinde, sivil toplumun oluşmasında önemli katkıları tespit edilmiştir. Kamu denetçiliği, demokratikleşmede, şeffaflaşmada ve yolsuzlukla mücadelede başarılı olmuştur.

Dünyada ilk resmi Ombudsman, 1809 tarihinde İsveç’te Demirbaş Şarl’ın görüşü doğrultusunda kurulmuştur. Uygulama başarılı olunca da 1809’da İsveç’te anayasal bir kurum haline getirilmiştir. Finlandiya 1919, Norveç 1959, Danimarka 1954 yılında ombudsmanlık sistemine geçmiştir.

Kurumun ortaya çıktığı ülke olan **Gsveç**’te ombudsmanın görevi, insan hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla hükümet üyeleri dışındaki tüm kamu güçlerinin (Yargı ve Ordu dâhil) denetlenmesidir.

Bu kurum 1962 yılında bir sıçrama yaparak Avrupa’dan Pasifik’e atlamıştır. Yeni Zelanda da Danimarka’yı örnek alarak kendi ulusal değerlerini koruyan bir ombudsmanlık bürosu kurmuştur.

Ombudsman yargıya müdahale edemez. Ombudsmanlığın görev alanı, kamu gücü ile bireyler arasındaki ilişkilerdir. Kamu denetçilerinin görevleri, bireylerin temel haklarının korunması veya yönetimin karşısında zor durumda kalan yurttaşlara yardım etmektir. Kamu denetçisi bir yargıç değildir, yargı ile birey arasında yer alır, yargıya gidecek sorunları azaltmaya gayret eder..

Genellikle kamu hizmeti gören kurumları kapsamaktadır. **Görevi**, kişi hak ve özgürlüklerini savunmak, yurttaşları yönetime karşı korumak, kötü yönetimden doğan haksızlıkları önlemek amacıyla yönetimin iyileştirilmesine çalışmaktır. Hak ve özgürlüklerin koruyuculuğu görevini üstlenen kamu denetçileri, kendilerine aracısız olarak ulaşan şikayetler üzerine veya resen harekete geçmekte ve yönetim tarafından uygulanan kanunların kötüye kullanılmasında yada temel hakların korunması dahil, gerekli bütün hallerde soruşturma görevini yerine getirmektedirler.

¹ Bengt Wieslander, **The Parliamentary Ombudsman in Sweden**, Second revised edition, Stockholm, Sweden 2005, s. 13.

Geniş soruşturma yetkisi kamu denetçisini yönetim mekanizmasının içine götürerek gerçeği olduğu gibi ortaya çıkarmasına ve sıradan bir yurttaşın sahip olmadığı, idari işlemlerin gerçek tarafını öğrenmesine imkân vermektedir.

Kamu denetçisi “çıkarlardan bağımsız” olarak inceleme ve soruşturmalarını yürütmekte, çözümler önermekte bunları kamuya açıklamaktadır.

Kamu denetçisi, hükümet birimleri, memurları ve çalışanları hakkındaki şikâyetleri alan, şikâyet üzerine veya kendi isteği doğrultusunda harekete geçen ve araştırma yapan, aksaklıkları gidermek için izlenecek yollar hakkında tavsiyede bulunma ve rapor hazırlama yetkisine sahip, bağımsız bir kişidir.

İsveç'te 4 önemli ombudsmandan biri parlamento ombudsmanıdır. Parlamento Ombudsmanı parlamento tarafından seçilmiş ve parlamentoya dayanan, yurttaş başvurularını aracısız (direkt) olarak kabul eden, kamu yönetimine karşı yurttaşların hak ve özgürlüklerini korumakla görevli, kamunun gerçekten güvenini kazanmış ve herkesçe tanınan kişidir.

Bugün uluslararası düzeyde, devlet düzeyinde ve yerel yönetimler düzeyinde görev yapan ombudsmanların yanında, **ihhtisas** ombudsmanlarına (askeri, tüketici, çocuk, sinema, basın ombudsmanları gibi), **ticari** ombudsmanlara (banka, sigorta, taşımacılık ombudsmanları gibi) ve **buldukları yerlere göre** (aile, üniversite) ombudsmanlarına rastlanılmaktadır.

Ombudsmanın görevi kamu otoriteleri ile bireyler arasındaki ilişkiler nedeniyle ortaya çıkan sorunlarla ilgilenmektir. Ombudsman, kamu yönetimine karşı bireylerin şikâyetlerini kabul eder ve yaratılan sorunlara bir çözüm getirir. Kamu otoriteleri hep birlikte yada seçenekli olarak, (Devlet, yerel yönetimler ve bağımsız kamu yönetim ve müesseseleri) ombudsmanın görev alanına girmektedir.

Ombudsmanların her türlü dosyaya ulaşabilme, gerektiğinde birimleri denetleyebilme yetkileri bulunmaktadır.

Kamu denetçileri kamu otoritelerine karşı birey haklarını savunurken bu otoriteler tarafından yapılan işlemleri, bir işlemde bulunması gereken tüm nitelik ve kalite bakımından olduğu kadar **eğitlik** ilkesi bakımından da inceleyebilmektedirler.

Kamu denetçileri yapılan haksızlıkların nedenlerini bulmak için sistematik araştırmalara girişir ve böylece **mevcut yönetimi iyileştirmek** amacıyla önerilerde de bulunurlar. Hak ve özgürlüklerin savunucusu olarak görüldükleri ülkelerde sadece **kötü yönetim** olarak adlandırılabilir olacak olaylarla kendilerini sınırlandırmazlar.

İdari işlemle ilgili her türlü belge ve bilginin ombudsmana verileceği, aykırı davranışların ise cezalandırılacağı hüküm altına alınmaktadır.

Her türlü bilginin verilmesi zorunluluğu yönetime “aleyhteki kararlarını da gerekçeli olarak hazırlama yükümlülüğü” getirmektedir ki, bu ombudsmanların yönetim alanında halka dönüklük açısından gerçekleştirdikleri en önemli katkılardan biridir.

Kamu denetçilerine, yasalarla, dosyaların tamamına girme hakkının verilmesi idari işlemlerde açıklık ilkesinin yerleşmesine de öncülük etmektedir.

Kamu denetçileri yaptıkları denetimlerin sonuçlarına göre, disiplin soruşturmaları başlatma, yargıya başvurma, Anayasa'ya aykırılık başvurusunda bulunma, yasa yada diğer düzenlemelere ilişkin reform önerilerinde bulunma yetkilerine de sahip bulunmaktadırlar. Genellikle kamu denetçileri yönetimin her türlü imkânından yararlanabilmekte, istek halinde kamu yönetimi her türlü desteği sağlamakla yükümlü tutulmaktadırlar.

Bazı durumlarda kamu denetçileri tüm çabalarına karşın bazı işlemleri hakkaniyetli bir hale getiremezler. Bu durumda kamu denetçisi için yapılacak şey,

parlamentoya o konunun düzeltilmesiyle ilgili öneriler sunmaktır. Kamu denetçisinin temel işlevi yönetimin yurttaşlarla ilişkilerindeki eksik ve yanlışları ortaya koymak, yönetimin yurttaşla karşı olan kararlarını düzeltmemesi halinde de bunu Parlamento'ya bildirmektir.

Kamu denetçisi bağımsız bir statüye sahiptir. Kamu denetçilerinin parlamento tarafından atanması bağımsızlık yanında ombudsmanın otoritesinin de kaynağı olmaktadır. Kamu denetçisini atayan kurum itibarını ombudsmana yansıtmakta, dolayısıyla atanma ve görevden alınma biçimleri kamu denetçisinin statüsünün belirleyicisi olmaktadır.

Kamu denetçisi başarısızlık, yetersizlik, görev ihmalkârlığı veya iletişimsizlik söz konusu olduğunda, parlamento tarafından görevden alınabilmektedir.

Sahip oldukları çok geniş sorgulama ve araştırma yetkileri ile çelişkili görünse de kamu denetçilerinin, kamusal eleştiri dışında, zorlama yetkileri bulunmamaktadır. Karar verme, yönetimce verilmiş bir kararı ortadan kaldırma veya değiştirme yetkilerinin olmaması kamu denetçilerinin genel niteliğidir.

Kamu denetçilerinin temel işlevi yönetimin yurttaşlarla ilişkilerindeki eksik ve yanlışları ortaya koymak, yönetimin yurttaşla karşı olan kararlarını düzeltmemesi halinde de bunu **Parlamento'ya bildirmek ve kamuoyuna açıklamaktır**. Yönetimin hatalarının kamuoyuna bildirilmesi ve hak ve özgürlük ihlallerine, kötü yönetime karşı önlem alınması kamu denetçiliği kurumunu etkin kılan en önemli unsurdur.

Kararlarının sonuçları; eleştiri, yönetimi daha önceki kararlarını yeniden gözden geçirerek kaldırma veya değiştirmeye ikna, olayları kamu oyuna açıklayarak halkın demokratik denetimini sağlamaktan ibaret olan kamu denetçisi **denetim görevini** yerine getirirken çok geniş yetkiler kullanmaktadır.

Kamu denetçisinin **medya ile aktif ilişkisi vardır**: Kamu denetçisi her başvuru ile tek tek ilgilenir. Özellikle kendi inisiyatifi ile başlattığı araştırmalarda, basında çıkan haberler, televizyon ve radyo programları büyük rol oynar.

Ombudsmanlık kurumunun etkinliği çok büyük ölçüde kamuoyu tarafından varlığının bilinmesine dayanmakta, bu da medyanın gerekli katkıda bulunmasına bağlı bulunmaktadır. Aksi halde yönetimin yanlışlıkları üzerine kamuoyunun dikkatini çekemeyecek ve katılımcı toplumsal denetimi de sağlayamayacaktır. Böylece ombudsman denetiminin tek yaptırımı olan "yanlışlıkları kamuoyunun bilgisine sunma" gerçekleşemeyecek ve ombudsman denetimi etkinliğini kaybedecektir. Bununla birlikte medyanın, ombudsmanın her türlü faaliyetine ilgi göstermesini de beklememek gerekir. Medyayı en çok ilgilendiren, kamunun dikkatini çekecek örnek olayların yer aldığı **yıllık faaliyet raporları** olmaktadır.

Kamu denetçiliği kurumunda önemli olan nokta, her ülkenin kamu denetçisini kendi sosyal ve politik yapısına, hukuksal sistemine, kültürel ve demografik özelliklerine göre uyarlamasıdır. Kamu denetçiliği sistemi, kopya edilmemeli fakat ülke şartlarına uygun bir şekilde tasarlanmalıdır.

Kamu denetçisinin pozisyonu ve fonksiyonları ayrı bir Kamu Denetçiliği Kanunu (Ombudsman Act) ile belirtilmektedir: Kanun ile korunmak, kamu denetçisine görevini yürütürken diğer kurumlarla olan ilişkilerinde büyük destek sağlar. Ör. Kamu denetçiliği Kanununda açık olarak, gerekli her türlü dokümanın ve bilginin kamu görevlileri ve bürokratları tarafından kamu denetçisine sağlanması gerektiği belirtilmelidir.

Kamu denetçisi her açıdan yüksek standartlara sahip olmalıdır. Çünkü gerek ilgileneceği vakaların miktarı ve içeriği nedeniyle kaldırması gereken ağır iş yükü, gerekse maruz kalacağı politik ve diğer baskılar nedeniyle Ombudsman; hem

hukuka son derece hâkim, kişilik bakımından olgun, her koşul altında tarafsızlığını muhafaza eden, dürüst, görevine bağlı olan bir insan olmalıdır.

Her ne kadar kamu denetçisi Parlamento tarafından seçilse de, Parlamento'dan veya diğer yüksek seviyeli kurumlardan bağımsız olarak karar verir; hareket eder. Bu bağımsızlık, kamu denetçisinin fikirlerinin tarafsızlığına kamu oyu tarafından duyulan güvenin sarsılmaması açısından önemlidir.

Kamu denetçisi Parlamento tarafından Parlamento'yu temsil etmek üzere seçilmiştir. Kamu denetçiliği kurumunun düzgün çalışması için Parlamento ve kamu denetçisi arasında çok iyi bir iş ilişkisinin varlığı vazgeçilemez bir ön koşuldur. Bu iyi iş ilişkisinin sağlanması büyük miktarda kamu denetçisinin faaliyet gösterdiği Anayasal veya yasal çerçeveye dayanır.

Kamu kurumları kamu denetçisi ile işbirliği içindedirler. Burada önemli olan nokta, kamu idaresinin kamu denetçisinin araştırmalarına karşı olumlu bir tutum benimsemesidir.

Kamu denetçisi **politik olarak tarafsızdır**: kamu denetçisinin görevini yürütürken her türlü partizanlıktan uzak kalması görevinde başarılı olması için şarttır. Bu yüzden Kamu denetçisinin siyasi partilerle olan ilişkisi olamaz. Milletvekili veya siyasi nitelikli bir kişi kamu denetçisi olamaz.

Kamu denetçisine **masrafsızca, kolayca, doğrudan ulaşılabılır**: Kamu denetçisine başvurmak için ücret talep edilemez. Karmaşık bir prosedür aranmaz. Şikâyetin nedenini ve ilgili dokümanları içeren bir e-mail veya telefon veya mektup yeterlidir. Başvuru şekli diğer mekanizmalara kıyasla çok kolay ve masrafsızdır.

Kamu denetçisi **her bağıvuru ile tek tek ilgilenir**: Mesela kamu denetçisi bir şikâyet asılsız olsa bile, şikâyetçiye cevap vererek neden asılsız olduğunu açıklar veya şikâyet denetim alanı dışında ise, şikâyetçiye başka ne gibi yollara başvurabileceğini açıklar. Her başvuru ile tek tek ilgilenir.

İsveç Parlamento Ombudsmanının denetimi alanına; Bütün devlet ve belediye kuruluşları, mercileri ve personeli, İsveç Kilisesi, Piskoposları, Rahipleri ve diğer personeli, adliye mahkemeleri veya idare mahkemeleri, Askeri birlikler ve denizcilik kuruluşları, Devletin sahip olduğu kamu otoritesi kullanan şirketler dâhildir. İsveç ombudsmanının mahkemeleri denetlemekteki amacı, davaların görüşülmesinin ve karara bağlanmasının **makul bir zaman** içinde, görevlerini suistimal etmeden ve kötüye kullanmadan gerçekleşmesini sağlamaktır.

Kamu denetçisine, yasalarla, dosyaların tamamına girme hakkı verilmiştir. Bu yetki aleyhte verilen kararların öğeleri ile yönetsel gizlilik nedeniyle başkalarına verilmeyen bilgileri de kapsamaktadır. Kamu denetçisinin soruşturmaları sonucunda yönetime yaptıkları öneriler yönetim tarafından benimsenmezse, zorlama yetkilerinin bulunmaması nedeniyle, olay ve öneriler Parlamente'ya bildirilmekte ve aynı zamanda kamuoyuna açıklanmaktadır. Parlamente'ya bilgi verme ve kamuoyuna açıklama yıllık raporlarla olduğu gibi önemli olaylarda özel raporlar düzenlenerek de yapılmaktadır.

Kamu denetçisinin yargı ile ilişkileri büyük bir dikkat gerektirmektedir. Kamu denetçisi işlevleri gereği Yargıç'a yakın bulunmaktadır. Fakat yetkileri ve müdahalelerinin yapısı gereği temelden ayrılmaktadır. Kamu denetçisi yargı kurumlarınca çözümlenmesi zorunlu olan ve hukuk bazına dayanan itilaflara karışmamaktadır. Ama özgürlük, iyi yönetim (fair government) ve hakkaniyet (equity) adına çözümler önermektedir. Ülkelere göre yargı otoritelerine paralel olarak ya da onların dışındaki şikâyetleri kabul etmekte, bazen de yargısal yönetimin işlemlerini denetleyebilme yetkileri gereği yargı yönetimine müdahale edebilmektedir.

Kamu Denetçiliği Kurumu, gerçek ve tüzel kişilerin idarenin işleyişi, her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışları ile ilgili şikâyetlerini, 5548 sayılı Kanunda belirtilen diğer hususların yanında **insan haklarına saygı** yönünden incelemek, araştırmak ve idareye önerilerde bulunmak amacıyla kurulmuştur. Kurum TBMM Başkanlığına bağlı olup **kamu tüzel kişiliğini haizdir** ve **özel bütçelidir**.

Başdenetçi ve denetçiler 5 yıllık bir süre için TBMM Genel Kurulunca seçilmektedirler. Bir dönem başdenetçi veya denetçi olarak görev yapan bir kimse sadece bir dönem daha başdenetçi veya denetçi seçilebilmektedir.

Başdenetçi ve denetçilerin görev süreleri beş yıldır. İstifa, ölüm veya görevden alınma gibi herhangi bir nedenle süresi bitmeden görevinden ayrılan Başdenetçi veya denetçilerin yerine yeni seçilen Başdenetçi veya denetçinin görev süresi de beş yıldır. Bir dönem Başdenetçi veya denetçi olarak görev yapan bir kimse sadece bir dönem daha Başdenetçi veya denetçi seçilebilir. Başdenetçi veya denetçiliğe seçilenlerin görev yaptıkları sürede eski görevleriyle olan ilişkileri kesilir. Ancak kamu görevlisi iken Başdenetçiliğe veya denetçiliğe seçilenler, memuriyete giriş şartlarını kaybetme dışındaki herhangi bir nedenle görevlerinin sona ermesi, görevden ayrılma isteğinde bulunması veya görev sürelerinin dolması durumunda otuz gün içinde eski kurumlarına başvurmaları halinde ilgili bakan veya atamaya yetkili diğer makamlar tarafından mükteseplerine uygun bir kadroya atanırlar. Belirtilen atama yapılırken Başdenetçi veya denetçilerin Kurumda geçirdikleri süreler makam veya hâkim sınıfından olup da yüksek hâkimlik tazminatını almaya başladıktan sonra seçilenler için yüksek hâkimlik tazminatı ödenmesini gerektiren görevlerde geçmiş olarak değerlendirilir. Bu hükümler, akademik unvanların kazanılmasına ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla üniversitelerden gelen personel hakkında da uygulanır.

Kurula Başdenetçi, Başdenetçinin yokluğunda ise Başdenetçivekili başkanlık eder. Kurul, Başdenetçinin başkanlığında denetçilerin beşte üçünün katılımı ile toplanır ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar alır. **Başdenetçi**, denetçiler arasında işbirliğini sağlar ve bunların uyumlu çalışmasını gözetir. **Denetçiler**, Kurul halinde incelenmesi gereken konular dışında, Başdenetçi tarafından görevlendirildikleri konu ve/veya alanlarda tek başlarına çalışır ve önerilerde bulunurlar. Kurulca karara bağlanacak konular ile denetçilerin Başdenetçi tarafından görevlendirilecekleri konu ve/veya alanlara ve aralarındaki iş bölümüne ilişkin ilkeler ile bu Kanunun uygulanmasına ilişkin hususlar, Kurulca kabul edilip yürürlüğe konulacak **bir yönetmelikle belirlenir**.

Kanuna göre, hiçbir organ, makam, merci veya kişinin, başdenetçiye ve denetçilere görevleriyle ilgili olarak emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz. **Kurumun bağımsızlığı** yasa ile teminat altına alınmıştır. Kurumun inceleme ve araştırma konusu ile ilgili olarak istediği bilgi ve belgelerin verilmesi zorunludur.

İnceleme ve araştırma konusu ile ilgili olarak başdenetçi, denetçiler veya uzmanlar tanık ya da ilgili kişileri **dinleyebilmektedir**.

Kurul, her takvim yılı sonunda yürütülen faaliyetleri ve önerileri kapsayan bir rapor hazırlar. Kurulun yıllık raporu Resmî Gazetede yayımlanmak suretiyle kamuoyuna duyurulur. **Kurul, açıklanmasında fayda gördüğü hususları yıllık raporu beklemeksizin her zaman kamuoyuna duyurabilir**.

Kamu Denetçiliği Kurumu, bu görevini yaparken **uyması gereken ilkeler** vardır; bunlar, adalet, insan haklarına saygı, hukuka ve hakkaniyete uygunluk, Anayasa ve sair mevzuattır. Kurum kendisine gelen talepleri bu açıdan inceleyecek ve araştıracaktır.

Yasaya göre, gerçek kişiler gibi, tüzel kişiler de şikâyetle bulunabilir. **şikâyetin konusu**, idarenin işleyişidir. İdarenin her tür eylem ve işlemi, tutumu ve davranışı şikâyetin konusu olabilir. Kurum, sorunları çözer, ayrıca idareye önerilerde bulunabilir.

Yasada geçen "**İdare**" kavramı yine yasa ile açıklığa kavuşturulmuştur. İdare, merkezi yönetim kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarını, mahallî idareleri, mahallî idarelerin bağlı idarelerini, mahallî idare birliklerini, döner sermayeli kuruluşları, kanunlarla kurulan fonları, kamu tüzel kişiliğini haiz kuruluşları, sermayesinin yüzde ellisinden fazlası kamuya ait kuruluşlar ile bunlara bağlı ortaklıklar ve müesseseleri, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarını, kamu hizmeti yürüten özel hukuk tüzel kişilerini ifade etmektedir.

Kurumun iki ayrı birimi vardır; Başdenetçilik ve Kurul. Kurumda, bir Başdenetçi ve en fazla on denetçi ile Genel Sekreter, uzman, uzman yardımcıları ve diğer personel görev yapar. Kurum, gerekli gördüğü yerlerde büro açabilir. Başdenetçilik, Başdenetçi ve Başdenetçivekilinden oluşur. Kurum, Başdenetçi tarafından yönetilir ve temsil edilir. Başdenetçivekili, Başdenetçi tarafından denetçiler arasından seçilir. Başdenetçivekili, Başdenetçinin yokluğunda ona vekâlet eder.

Kurul; Başdenetçi, Başdenetçivekili ve denetçilerden oluşur. Kurulun görevleri şunlardır:

- a) Kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelikleri çıkarmak.
- b) Yıllık raporu hazırlamak.
- c) Yıllık raporu beklemeksizin gerek gördüğü konularda özel rapor hazırlamak.
- ç) Raporları kamuoyuna duyurmaktır.

Görev. Kurum, idarenin işleyişi ile ilgili şikâyet üzerine, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasada belirtilen nitelikleri çerçevesinde, idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygı, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve idareye önerilerde bulunmakla görevlidir.

Yapılan başvurulardan; a) Belli bir konuyu içermeyenler, b) Yargı organlarında **görülmemekte olan** veya yargı organlarıncaya **karara bağlanmamış** uyuşmazlıklar. Ayrıca; a) Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemler ile re'sen imzaladığı kararlar ve emirler, b) Yasama yetkisinin kullanılmasına ilişkin işlemler, c) Yargı faaliyetlerine ilişkin işlemler ile yargı mensuplarının işlem ve eylemleri, ç) Türk Silâhlı Kuvvetlerinin salt askerî hizmete ilişkin faaliyetleri, Kurumun görev alanı dışındadır.

Başdenetçi ve denetçiler, görevlerine başlarken Genel Kurulda aşağıdaki şekilde andiçerler:

"Türkiye Cumhuriyeti Devletinin varlığı ve bağımsızlığı ile vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğüne, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğine, Anayasaya, hukukun üstünlüğüne, hakkaniyete, demokrasiye, Atatürk ilke ve inkılaplarına ve laik Cumhuriyet ilkesine bağlı kalacağıma, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerinden yararlanması ülküsünden ayrılmayacağıma, üzerime aldığım görevi tarafsızlıkla yerine getireceğime büyük Türk Milleti huzurunda, namusum ve şerefim üzerine andiçerim."

Başdenetçinin veya denetçilerin 10 uncu maddede sayılan nitelikleri taşımadıklarının sonradan anlaşılması veya seçildikten sonra kaybetmeleri halinde, bu durumun Komisyon tarafından tespit edilmesini takiben Başdenetçi veya denetçinin görevinin sona ermesine Genel Kurul tarafından görüşmesiz karar verilir. Seçilmeye engel bir suçtan dolayı kesin hüküm giyen veya kısıtlanan

Başdenetçi veya denetçi hakkındaki kesinleşmiş mahkeme kararının Genel Kurulun bilgisine sunulmasıyla, Başdenetçi veya denetçi sıfatı sona erer.

Kuruma, gerçek ve tüzel kişiler başvurabilirler. Yabancıların başvuru hakkını kullanabilmeleri, karşılıklılık esasına bağlıdır. Başvuru; başvuru sahibinin adı ve soyadı, imzası, yerleşim yeri veya iş adresini, başvuru sahibi tüzel kişi ise tüzel kişinin unvanı ve yerleşim yeri ile yetkili kişinin imzasını ve yetki belgesini içeren Türkçe dilekçe ile yapılır. Bu başvuru, **yönetmelikte** belirlenecek şartlara uyulmak kaydıyla elektronik ortamda veya diğer iletişim araçlarıyla da yapılabilir.

Yapılan başvurulardan; a) Belli bir konuyu içermeyenler, b) Yargı organlarında görülmekte olan veya yargı organlarınca karara bağlanmış uyuşmazlıklar, c) İkinci fıkrada belirtilen şartları taşımayanlar, ç) Sebepleri, konusu ve tarafları aynı olanlar ile daha önce sonuçlandırılanlar incelenmez.

Kuruma, illerde valilikler, ilçelerde kaymakamlıklar aracılığıyla da başvurulabilir. Başvurulardan herhangi bir ücret alınmaz. Kuruma, idarî işlemlerde tebliğ tarihinden, idarî eylem, tutum ve davranışlarda öğrenme tarihinden itibaren doksan gün içinde başvurulabilir. Başvuru tarihi, dilekçenin Kuruma, valilik veya kaymakamlıklara verildiği, diğer hallerde başvurunun Kuruma ulaştığı tarihtir. Dava açma süresi içinde yapılan başvuru, işlemeye başlamış olan dava açma süresini durdurur.

Alıntılar (İktibas) Konusunda Açıklamalar

Bu çalışmadan yapılacak alıntılarda (iktibaslarda) 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 35'inci maddesinde öngörülen şu şartlara uyulmalıdır: **(1)** İktibas, bir eserin "*bazı cümle ve fıkralarının*" bir başka esere alınmasıyla sınırlı olmalıdır (m.35/1). **(2)** İktibas, maksadın haklı göstereceği bir nispet dâhilinde ve münderecatını aydınlatmak maksadıyla yapılmalıdır (m.35/3). **(3)** İktibas, belli olacak şekilde yapılmalıdır (m.35/5) [Bilimsel yazma kurallarına göre, aynen iktibasların tırnak içinde verilmesi ve iktibasın üç satırdan uzun olması durumunda iktibas edilen satırların girintili paragraf olarak dizilmesi gerekmektedir]. **(4)** İktibas ister aynen, ister mealen olsun, eserin ve eser sahibinin adı belirtilerek iktibasın kaynağı gösterilmelidir (m.35/5). **(5)** İktibas edilen kısmın alındığı yer belirtilmelidir (m.35/5).

Ayrıca Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulunun 18 Şubat 1981 tarih ve E.1980/1, K.1981/2 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararına göre kararına göre, "İktibas hususunda kullanılan eser sahibinin ve eserinin adı belirtilse bile eser sahibi, haksız rekabet hükümlerine dayanarak Borçlar Kanununun 49. maddesindeki koşulların gerçekleşmesi halinde manevi tazminat isteyebilir". Bu sayfaya izin almadan link verilebilir. Ancak, bu web sayfası, önceden izin alınmaksızın ne suretle olursa olsun, kopyalanamaz, çoğaltılamaz, tekrar yayınlanamaz, dağıtılamaz, başka internet sitelerine metin olarak konulamaz.

Yukarıdaki şartlara uygun olarak alıntı yapılırken bu çalışmaya şu şekilde atıf yapılması önerilir:

Fendoğlu Hasan T. "KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU TÜRKİYE İÇİN BİR MARKA OLACAKTIR "
<http://www.hasantahsinfendoğlu.com/> / <http://www.sde.org.tr/> (24.09.2010)